

การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ*

ณัฐดา วงษ์นายะ¹

อุยง วีระนาวิณ² ชีรศักดิ์ อุ่นอารมเลิศ³ นรินทร์ สังข์รักษา⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ 2) การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ 3) การทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ และ 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ

ผลการวิจัยพบว่า

สภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือมีกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ โดยวิธีแสวงหาความรู้ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเรียนรู้ระหว่างปฏิบัติ ปัญหาการจัดการความรู้ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง โดยหัวข้อความรู้ที่ต้องการมากที่สุด คือรู้เท่าทันสื่อและการพัฒนาการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรม 2) ผู้บริหาร 3) บุคลากร 4) แผนจัดการความรู้ 5) เทคโนโลยี สำหรับรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบการจัดการความรู้ ได้แก่ วิสัยทัศน์ความรู้ ทีมจัดการความรู้ วัฒนธรรมองค์กร บรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วม เทคโนโลยีและเครือข่ายความรู้ 2) กระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การพัฒนาทีม การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การพัฒนาความรู้ การใช้ความรู้ การประเมินความรู้ และการกระจายความรู้ 3) แผนปฏิบัติการจัดการความรู้ ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุง ผลการทดลองใช้ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความพึงพอใจต่อกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ พฤติกรรมรู้เท่าทันสื่อในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความสามารถในการจัดการความรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการความรู้, เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชน

* วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2556

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร

² อาจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

The Development of Knowledge Management Model of Media Network for Children and Youth in the Northern Region^{*}

Nutrada Wongnaya¹

Luyong Veranavin² Thirasak Unaromlert³ Narin Sungrugs⁴

Abstract

The purpose of this research was to develop knowledge management model of media network for children and youth in the northern region. The research procedures were divided into 4 steps as follows: 1) studying the current state of knowledge management of media network for children and youth in the northern region, 2) developing the knowledge management model, 3) trying out the knowledge management model, and 4) assessing and improving the knowledge management model.

The research findings were as follows:

The current state of knowledge management of media network for children and youth in the northern region revealed that there was a learning process of media literacy through the use of knowledge acquisition. The problems of knowledge management as a whole were at the moderate level. The most preferred knowledge topics were media literacy and creative media production. The factors contributing to the success of knowledge management were 1) culture, 2) management, 3) personnel, 4) knowledge management plans, and 5) technology. The knowledge management model consisted of 1) the knowledge management factors including knowledge vision, knowledge management team, organization culture, atmosphere conducive to learning, participation, technology, and knowledge network, 2) the process of knowledge management including preparedness, development team to define knowledge, knowledge acquisition, knowledge development, knowledge usage, knowledge assessment, and knowledge distribution, and 3) knowledge management action plan including plan, do, check, and act. Experimental results showed that the posttest scores of the experimental group were significantly higher than the pretest scores at the .01 level. Satisfaction with the learning process of media literacy as a whole was at the high level. The media literacy and the ability of knowledge management were at the high level. The knowledge management model was at the highest level.

Keywords: Knowledge Management, Model Network, Children, Youth

^{*} Research Article from thesis for the Doctor of Philosophy Degree in Education Development Program, Silpakorn University, 2013.

¹ Student in Doctor of Philosophy Degree in Educational Development Program, Silpakorn University.

² Lecturer, Faculty of Education, Silpakorn University (Thesis Advisor)

³ Assistant Professor, Faculty of Education, Silpakorn University (Thesis Advisor)

⁴ Assistant Professor, Faculty of Education, Silpakorn University (Thesis Advisor)

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

จากสถานการณ์ความรุนแรงของสื่อที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ทำให้การขับเคลื่อนงานของเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือมีการขยายภาคีความร่วมมือไปยังกลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ภาคเหนือเพิ่มมากขึ้น โดยปัจจุบันมีองค์กรภาคีเครือข่ายร่วมขับเคลื่อนงานสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ จำนวน 26 องค์กร นอกจากนี้ยังเกิดการขยายแนวร่วมการทำงานไปยังสภาสื่อสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชนระดับจังหวัด รวม 5 จังหวัด ประกอบด้วย สภาสื่อสร้างสรรค์จังหวัดเชียงใหม่ สภาสื่อสร้างสรรค์จังหวัดน่าน สภาสื่อสร้างสรรค์แม่ฮ่องสอน สภาสื่อสร้างสรรค์พะเยา และสภาสื่อสร้างสรรค์อุดรดิตถ์ โดยเชื่อมโยงกับงาน 3 พื้นที่ คือ พื้นที่รูปธรรม พื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ระดับนโยบาย ครอบคลุมพื้นที่การปฏิบัติงาน 9 จังหวัด ในเขตภาคเหนือประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง อุดรดิตถ์และกำแพงเพชร โดยขับเคลื่อนงานสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภายใต้วิสัยทัศน์คือเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้เท่าทันสื่อในพื้นที่ภาคเหนือภายในปี 2558 โดยมีเป้าหมายเพื่อเกิดพื้นที่สื่อสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชนและครอบครัวภาคเหนือภายใต้พันธกิจหลัก คือ 1) สร้างกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อและเฝ้าระวังสื่อ 2) พัฒนาสื่อสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน 3) พัฒนากองทุนและสภาสื่อสร้างสรรค์ 4) เชื่อมประสานและบูรณาการพลังเครือข่ายและทุกภาคส่วน และสื่อสารสาธารณะ(เครือข่ายสื่อเด็ก เยาวชนและครอบครัวภาคเหนือ, 2556, น. 1-3)

จากผลการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันของเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือพบว่า ปัญหาสำคัญที่ควรมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน คือ การลดความรุนแรงจากสื่อที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนทั้งนี้ผลลัพธ์ปลายทางที่ต้องการคือเด็กและเยาวชนมีการลดพฤติกรรมในการบริโภคสื่อที่ไม่เหมาะสมและมีการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์เพิ่มขึ้นการพัฒนาแกนนำทั้งในส่วน of เยาวชนตลอดจนประชาชนในชุมชนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ขยายผล เผยแพร่แนวคิดต่อคนในพื้นที่ของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็มีเครื่องมือหรือรูปแบบกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อที่หลากหลายที่สามารถนำไปขยายผลต่อในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนในทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา โดยมีเป้าหมายที่ต้องการเห็นคนในสังคมทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด และระดับภาค เกิดสำนึกตระหนักรู้ เห็นปัญหาผลกระทบจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เข้าใจวิธีคิดและแนวคิดในเรื่องการลดความรุนแรงจากสื่อที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน และเกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายแนวร่วมในการทำงาน-การแก้ไขปัญหา - การป้องกัน มีการพัฒนากลไกในการดูแลป้องกันสื่อความรุนแรงภายในกลุ่ม-ชุมชน-สังคม ของตนเองที่ชัดเจน รวมถึงเกิดมาตรการ/นโยบาย ทั้งในระดับชุมชน-สาธารณะและประเทศ (ศูนย์ประสานงานสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ, 2553, น. 3-4)

แต่ด้วยบริบทการทำงานขององค์กรเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนที่มีความหลากหลายทั้งขนาดองค์กร พื้นที่การทำงาน วัฒนธรรมการทำงาน ศักยภาพของบุคลากร รวมถึงความหลากหลายของกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นเป้าหมาย ที่อยู่ในสถานศึกษาทั้งในระบบ นอกโรงเรียน และในชุมชน รวมถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และเงื่อนไขทางด้านเวลา ทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ ทักษะและประสบการณ์การทำงานได้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการพัฒนาและยกระดับความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์การทำงาน ให้กลายเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เพื่อใช้ในการพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากการขาดกระบวนการจัดการความรู้ที่เหมาะสมเพื่อการบูรณาการความรู้ร่วมกัน ทั้งการบ่งชี้ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเชื่อมโยงและยกระดับความรู้ ตลอดจนการถ่ายโอนความรู้ที่มีประโยชน์ในการพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาศักยภาพ และพัฒนาองค์กรได้ ในขณะที่องค์กรเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) หลายองค์กรมีศักยภาพการทำงานในระดับสูงมีการดำเนินงานด้านการพัฒนาอย่างยาวนานเป็นที่รู้จัก ยอมรับในแวดวงการทำงานทั้งการยอมรับจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐในระดับภาคและระดับประเทศ รวมถึงการได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ ทั้งองค์กรยูนิเซฟ รัฐบาลจากประเทศเยอรมัน สวีเดน ญี่ปุ่น ฯลฯ

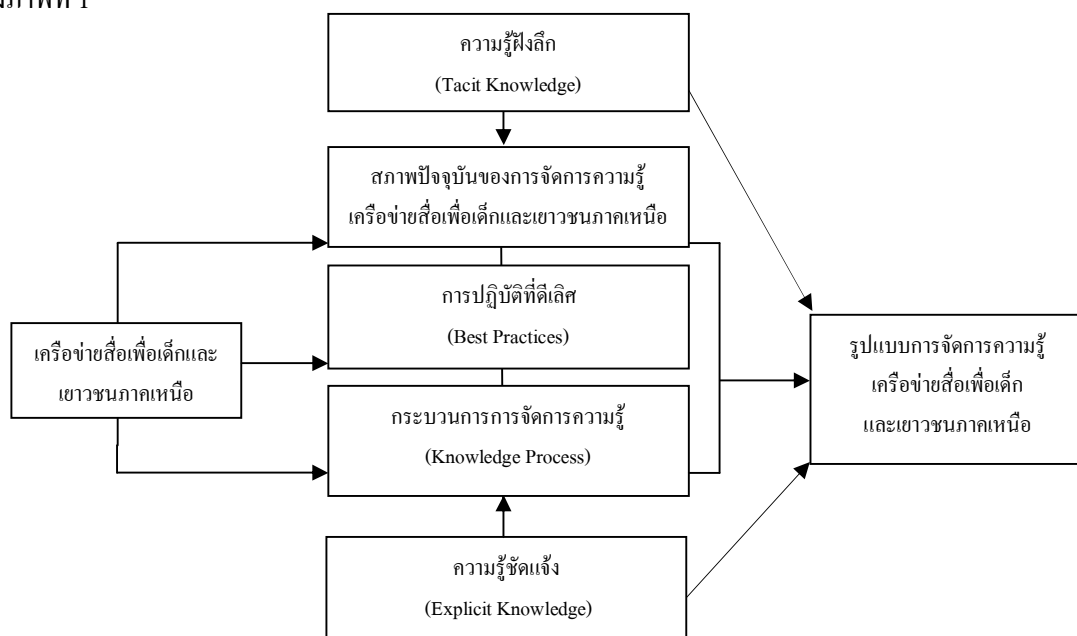
จากสภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นอาจารย์ทางด้านสื่อสารมวลชนและเป็นคณะกรรมการยุทธศาสตร์เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ตระหนักถึงศักยภาพและข้อจำกัดในการจัดการความรู้ของเครือข่าย จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ เพื่อยกระดับความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ (Practices) ขององค์กรภาคีเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการทำงานและสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือให้สามารถขับเคลื่อนการทำงานให้บรรลุวิสัยทัศน์การทำงานคือ เชื่อมประสานทุกภาคส่วนเป็นเครือข่ายสร้างสรรค์สื่อเพื่อเด็กและเยาวชน สร้างภูมิคุ้มกันปกป้องเด็กจากสื่อร้าย และพัฒนาระบบการเรียนรู้เท่าทันสื่อและสังคม เพื่อสุขภาวะของเด็กและเยาวชน ครอบครัว ชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ
4. เพื่อประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้เพื่อเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดการวิจัยโดยใช้กรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของวิจารณ์ พานิช (2548, น. 91 - 92) โนนากะและทาเคอุชิ (Nonaka and Takeuchi, 1995, pp. 71-72) คูมมิ่งและวอร์เลย์ (Cumming and Worley, 2001, pp. 526-528) และวีก (Wiig, 1993, p. 51) ซึ่งประกอบด้วยด้านการกำหนดความรู้ การรวบรวมความรู้ การสร้างความรู้การนำความรู้ไปใช้ และการประเมินความรู้ รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยแบ่งการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือซึ่งจำแนกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1.1 การศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการความรู้ของเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร วิทยากรกระบวนการ เจ้าหน้าที่ และอาสาสมัครของเครือข่าย

สื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ 9 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก และกำแพงเพชร จำนวน 95 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ 1) สภาพการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน 2) ปัญหาการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน และ 3) ความต้องการเกี่ยวกับการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามตรวจสอบรายการ (Check List) และแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ขั้นตอนที่ 1.2 การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ และประสบการณ์ในการจัดการความรู้ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ จำนวน 10 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 2.1 การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร วิทยากรกระบวนการ เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครขององค์กรเครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จาก 3 องค์กร จำนวน 12 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยใช้วิธีการต่อไปนี้ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) 2) การเล่าเรื่อง (Storytelling) และ 3) การระดมสมอง (Brain Storming)

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากผลสรุปของการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ 2.2 การตรวจสอบร่างรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนารูปแบบ ด้านการจัดการความรู้ และด้านสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่องค์กรสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ จำนวน 7 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความเหมาะสมและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ

วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา และข้อสรุปจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ
วิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

แหล่งข้อมูลประกอบด้วย

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนอุโมงค์วิทยาคม จังหวัดลำพูน จำนวน 30 คน

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ทีมจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ จำนวน 7 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

ตัวแปรต้น ได้แก่ แผนปฏิบัติการจัดการความรู้สื่อสำหรับเด็กและเยาวชน

ตัวแปรตาม ได้แก่ 1) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน 2) ความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อที่มีต่อเด็กและเยาวชน 3) ความพึงพอใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน 4) พฤติกรรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อของเด็กและเยาวชน และ 5) ความสามารถในการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบทดสอบจำนวน 1 ฉบับ และแบบประเมินจำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

1) แบบทดสอบก่อน-หลังการทดลองใช้ (Pre-Post Test) ประกอบด้วย

1.1) แบบทดสอบความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน

1.2) แบบวัดความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อที่มีต่อเด็กและเยาวชน

2) แบบประเมินความพึงพอใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน

3) แบบประเมินพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อของเด็กและเยาวชน

4) แบบประเมินความสามารถในการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและการปรับปรุงรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือประกอบด้วย

ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จาก 3 กลุ่ม คือ นักวิชาการด้านการประเมิน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการความรู้ และผู้บริหารระดับสูงที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนจำนวน 17 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องครอบคลุมของรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องครอบคลุมของรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยประสานงานและจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการประเมินรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ

1.1 ผลการศึกษาสภาพการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือทั้ง 5 ด้าน มีดังนี้

1.1.1 ด้านการกำหนดความรู้ พบว่า เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือส่วนใหญ่มีการกำหนดหัวข้อความรู้การปฏิบัติงานในเรื่องรู้เท่าทันสื่อมากที่สุด ด้านวิธีการกำหนดหัวข้อความรู้ส่วนใหญ่ใช้วิธีให้บุคลากรร่วมกันกำหนดความรู้มากที่สุดสำหรับขอบข่ายการทำงานขององค์กรส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาแกนนำเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้เท่าทันสื่อมากที่สุด ส่วนทักษะความรู้ความเชี่ยวชาญขององค์กรเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ส่วนใหญ่ มีความเชี่ยวชาญในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อและสังคม

1.1.2 ด้านการรวบรวมความรู้ พบว่า แหล่งความรู้เพื่อใช้ในการทำงานส่วนใหญ่ คือ แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกองค์กรมากที่สุดด้านวิธีการแสวงหาความรู้ภายในองค์กร คือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างการจัดประชุมมากที่สุด ด้านวิธีการแสวงหาความรู้ภายนอกองค์กรคือ การประชุม/สัมมนาร่วมกับองค์กรภายนอกมากที่สุดส่วนวิธีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กรส่วนใหญ่ คือการประชุมวางแผนร่วมกันของบุคลากรภายในองค์กรมากที่สุดสำหรับการรวบรวมความรู้ภายในองค์กร

ส่วนใหญ่ คือ รวบรวมเป็นเอกสารสรุปผล โครงการ/สรุปบทเรียนมากที่สุด ด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้พบว่าส่วนใหญ่เป็นการจัดพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดประชุมภายในองค์กรมากที่สุด

1.1.3 ด้านการสร้างความรู้ พบว่า วิธีการสร้างความรู้สื่เพื่อเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่เป็นการสร้างความรู้ร่วมกันของบุคลากรภายในองค์กรมากที่สุดด้านบทบาทการจัดการความรู้ของบุคลากรภายในองค์กรส่วนใหญ่เป็นการรับความรู้จากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรหรือชุดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า องค์กรส่วนใหญ่ยังไม่มีการสร้างหลักสูตร/ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับสัดส่วนเนื้อหาของหลักสูตรที่องค์กรพัฒนาขึ้นส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่สร้างเองแต่มากกว่าร้อยละห้าสิบ ด้านการพัฒนาทีมนักจัดกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรส่วนใหญ่ มีทีมจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในองค์กร

1.1.4 ด้านการนำความรู้ไปใช้พบว่าวิธีการถ่ายทอดความรู้ไปยังบุคลากรภายในส่วนใหญ่ คือ การจัดอบรมเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่บุคลากรขององค์กร ส่วนการสนับสนุนการเข้าถึงความรู้ขององค์กรเครือข่ายสื่เพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือส่วนใหญ่ คือ การรวบรวมเอกสาร ความรู้ที่จัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบ ด้านช่องทางการเผยแพร่ความรู้ไปยังภายนอกส่วนใหญ่ คือ การจัดกิจกรรมเรียนรู้ในโรงเรียน/ชุมชน ส่วนกลุ่มเป้าหมายในการเผยแพร่ความรู้ ส่วนใหญ่ คือ หน่วยงาน/องค์กรและประชาชนระดับตำบล/ชุมชน

1.1.5 ด้านการประเมินความรู้ พบว่าผู้ประเมินความรู้ขององค์กรส่วนใหญ่ เป็นบุคลากรภายในองค์กร ส่วนการประเมินความรู้หลังการปฏิบัติงานตามโครงการพบว่าส่วนใหญ่มีการประเมินหรือสรุปบทเรียนทุกครั้งเมื่อสิ้นสุดโครงการ

1.2 ผลการศึกษาปัญหาการจัดการความรู้เครือข่ายสื่เพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือทั้ง 5 ด้านพบว่า ปัญหาด้านการกำหนดความรู้ ด้านการรวบรวมความรู้ ด้านการสร้างความรู้ด้านการใช้ความรู้และด้านการประเมินความรู้ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

1.3 ผลการศึกษาความต้องการในการจัดการความรู้ของเครือข่ายสื่เพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ มีดังนี้

1.3.1 ด้านการกำหนดความรู้ พบว่า เนื้อหาความรู้ที่ต้องการ คือ ความรู้เท่าทันสื่อมากที่สุด ส่วนความต้องการให้มีการหนุนเสริมให้เกิดผลงานที่เป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการพัฒนาแกนนำเด็กและเยาวชนเท่าทันสื่อมากที่สุด ส่วนความต้องการด้านพัฒนาทักษะการผลิตสื่สร้างสรรค์ ต้องการพัฒนาสื่อประเภทวิทยุมากที่สุด

1.3.2 ด้านการรวบรวมข้อมูล พบว่า เครือข่ายสื่เพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือต้องการให้มีการรวบรวมความรู้จากองค์กรภายนอกเครือข่ายมากที่สุด ด้านวิธีการรวบรวมความรู้ คือ การแลกเปลี่ยน

เรียนรู้กับผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญภายนอกมากที่สุด ส่วนความต้องการในการรวบรวมความรู้ภายใน คือ รวบรวมความรู้เป็นชุดความรู้หรือแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.3.3 ด้านการสร้างความรู้ พบว่าเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือต้องการให้มีวิธีการสร้างความรู้ใหม่ โดยการรวบรวมความรู้จากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญภายนอกองค์กรมากที่สุด ส่วนกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ส่วนใหญ่ คือ กลุ่มครู อาจารย์ในสถานศึกษา ส่วนความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาทักษะการจัดกระบวนการเรียนรู้ ส่วนใหญ่ต้องการให้จัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะนักจัดกระบวนการเรียนรู้มากที่สุดสำหรับความต้องการในการปรับปรุงเนื้อความรู้ในเว็บไซต์ ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการปรับปรุงเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาสื่อเด็กและเยาวชนที่เป็นปัจจุบันมากที่สุด

1.3.4 ด้านการนำความรู้ไปใช้ พบว่าค่าเฉลี่ยของความต้องการในการนำความรู้ไปใช้ออยู่ในระดับมากทุกข้อ

1.3.5 ด้านการประเมินความรู้ พบว่า ค่าเฉลี่ยของความต้องการอยู่ในระดับมากทุกข้อ

1.4 ผลการศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ประกอบด้วย 1) บุคลากรมีจิตสาธารณะ 2) วัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย วัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมการทำงานแบบนักพัฒนา 3) ผู้บริหารองค์กรเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจและหามาตรการในการส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้นภายในองค์กร 4) แผนจัดการความรู้ (KM Plan) ขององค์กร และ 5) เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการจัดการความรู้ให้เกิดประสิทธิผล

2. ผลการพัฒนาแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือทำให้ได้ร่างรูปแบบการจัดการความรู้ ดังนี้

2.1 องค์ประกอบรูปแบบการจัดการความรู้สื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ได้แก่

2.1.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ความรู้ (Knowledge Vision)

2.1.2 ทีมจัดการความรู้ (Knowledge Management Team)

2.1.3 วัฒนธรรมองค์กร (Corporate Culture)

2.1.4 การมีส่วนร่วม (Participation)

2.1.5 เครือข่ายความรู้ (Knowledge Network)

2.2 กระบวนการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือได้แก่

2.2.1 การพัฒนาทีมจัดการความรู้ (KM Team Development)

2.2.2 การกำหนดความรู้

2.2.3 การแสวงหาความรู้

2.2.4 การพัฒนาความรู้

2.2.5 การใช้ความรู้

2.2.6 การประเมินความรู้

2.2.7 การกระจายความรู้

2.3 แผนปฏิบัติการจัดการความรู้สือเพื่อเด็กและเยาวชน (KM Action Plan) ได้แก่

2.3.1 การวางแผน (Plan)

2.3.2 การปฏิบัติ (Do)

2.3.3 การตรวจสอบ (Check)

2.3.4 การปรับปรุง (Action)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสือเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ
ประกอบด้วย

3.1 ผลการทดลองใช้แผนปฏิบัติการจัดการความรู้สือเพื่อเด็กและเยาวชนก่อนการทดลองและ
หลังการทดลองมีดังนี้

3.1.1 ผลการเปรียบเทียบความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสือเพื่อเด็กและเยาวชนของนักเรียนก่อนและ
หลังการทดลอง พบว่า คะแนนความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสือเพื่อเด็กและเยาวชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 4 ที่ได้รับการทดลอง โดยใช้แผนการจัดการความรู้หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.1.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสือเพื่อเด็กและเยาวชนของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการทดลองโดยใช้กระบวนการ
เรียนรู้เท่าทันสือสำหรับเด็กและเยาวชน มีคะแนนเฉลี่ยความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสือเพื่อเด็กและเยาวชน หลัง
การทดลองสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.1.3 ผลการเปรียบเทียบความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบของสือที่มีต่อเด็กและเยาวชน
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบของ
สือที่มีต่อเด็กและเยาวชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการทดลองโดยใช้แผนการจัดการ
ความรู้หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.1.4 ผลการเปรียบเทียบความตระหนักเกี่ยวกับผลกระทบของสือที่มีต่อเด็กและเยาวชน
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการทดลองโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เท่าทันสือสำหรับเด็กและ
เยาวชนกับเกณฑ์ พบว่า นักเรียนได้รับการทดลองโดยใช้แผนการจัดการความรู้ มีความตระหนักเกี่ยวกับ

ผลกระทบของสื่อที่มีต่อเด็กและเยาวชนอยู่ในระดับมาก และจากการทดสอบค่าที่ปรากฏว่าสูงกว่าเกณฑ์ค่าเฉลี่ย 3.51 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2 ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อแผนปฏิบัติการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ในด้านวิทยากรกระบวนการ ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ในภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกด้าน

3.3 ผลการศึกษาพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อของเด็กและเยาวชน พบว่า พฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อของเด็กและเยาวชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3.4 ผลการประเมินความสามารถในการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือพบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

4. ผลการประเมินรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องครอบคลุม มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งในภาพรวมและรายด้าน ส่วนรายข้อ มีเพียง 2 ข้อ ที่มีผลการประเมินความเหมาะสมด้านองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ทีมจัดการความรู้ และเครือข่ายความรู้

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนที่พบว่า การกำหนดความรู้ส่วนใหญ่เป็นการกำหนดความรู้ร่วมกันของบุคลากรผ่านเวทีการประชุมและการสรุปบทเรียนการทำงานส่วนวิธีการแสวงหาความรู้ภายในองค์กร คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างการประชุม การเรียนรู้ระหว่างการปฏิบัติงาน และการปรึกษาโดยตรงกับผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญภายในองค์กร โดยวิธีการสร้างความรู้ส่วนใหญ่เป็นการสร้างความรู้ใหม่โดยการบูรณาการความรู้ร่วมกัน ส่วนเนื้อหาของความรู้ที่สร้างขึ้นเองจะมีเนื้อหาใหม่ มากกว่า ร้อยละ 50 นอกจากนี้ยังพบว่า บุคลากรเครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีจิตอาสาในการทำงานเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมโดยไม่มุ่งเน้นผลตอบแทนที่เป็นเงิน หรือการแสวงหาผลกำไรให้กับองค์กร ทำให้วัฒนธรรมการทำงานของเครือข่ายเป็นแบบพึ่งพากันมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีความศรัทธาและไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสื่อสารและการประสานการทำงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะองค์กรภาคีเครือข่ายสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนภาคเหนือ มีลักษณะการทำงานของ “องค์กรปฏิบัติ (Practice Organization)” ที่สมาชิกทุกคนในองค์กรมีภารกิจโดยการปฏิบัติงานร่วมกันในภาคสนามในลักษณะของการจัดกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อแก่เด็กและเยาวชนทั้งในชุมชนและ

สถานศึกษา จึงต้องอาศัยการทำงานร่วมกันเพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมและประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งครู อาจารย์ ผู้นำชุมชนเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนพ่อแม่ผู้ปกครอง จึงทำให้สมาชิกขององค์กรมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีความศรัทธาไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวางและเป็นอิสระ ประกอบกับโครงสร้างเป็นองค์กรแบบราบที่มีความยืดหยุ่น การบริหารงานมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์มากกว่าการสั่งการและการควบคุม จึงส่งผลดีต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันรวมถึงการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ แบ่งปันความรู้และประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กรและระดับเครือข่ายฯ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของบุญส่ง หาญพานิช (2546) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และบริการความรู้ ได้แก่ การสื่อสาร เทคโนโลยี การไว้วางใจ และพลังร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไว้วางใจ เนื่องจากการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้จะเกิดอย่างอิสระและเต็มใจก็ต่อเมื่อ บุคคลมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ปัจจัยที่เป็นรากฐานของการไว้วางใจ ได้แก่ ความมีคุณธรรม ความมีสมรรถนะ ความคงเส้นคงวา ความจงรักภักดี และความเปิดเผย รวมถึงพลังร่วม ที่เป็นพลังที่เกิดจากการร่วมมือในการดำเนินการ ซึ่งทำให้ได้ผลของการดำเนินการที่ร่วมมือกันมีผลของการดำเนินการมากกว่าการทำงานที่แยกส่วนกันทำแล้วนำผลมารวมกัน รากฐานของพลังร่วม คือ การมีเป้าหมายเดียวกัน การเอื้ออาทร การไว้วางใจกัน การเรียนรู้ระหว่างกัน การยอมรับการเปลี่ยนแปลง และพร้อมที่จะปรับตัว พลังร่วมที่มีผลต่อการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษา คือ พลังร่วมทางเทคโนโลยี และพลังร่วมทางบุคคล

2. จากผลการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสี่เพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือที่พบว่ามีรูปแบบการจัดการความรู้มีส่วนประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ 1) องค์ประกอบการจัดการความรู้ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ทิศทางการความรู้วัฒนธรรมองค์กรบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การมีส่วนร่วมเทคโนโลยีและเครือข่ายความรู้ 2) กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อม การพัฒนาทีมการกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การพัฒนาความรู้ การใช้ความรู้ การประเมินความรู้ และกระจายความรู้ และส่วนประกอบที่ 3 คือ การจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการความรู้ (KM Action Plan) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะส่วนประกอบที่ 1 และ 2 เป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ หรือแสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการจัดการความรู้ และขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่อนำมาเป็นกรอบในพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสี่เพื่อเด็กและเยาวชนเท่านั้นยังไม่สามารถนำรูปแบบการจัดการความรู้ดังกล่าวไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงมีการพัฒนาส่วนประกอบที่ 3 คือ การจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการความรู้ (KM Action Plan) ซึ่งเป็นการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกันของผู้ปฏิบัติ ซึ่งเป็นทีมจัดการความรู้ ทำให้สามารถนำรูปแบบการ

จัดการความรู้ไปทดลองใช้งานจริงกับกลุ่มเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ยังพบว่า องค์ประกอบหลักของการจัดการความรู้ทั้ง 7 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์องค์กร 2) วัฒนธรรมองค์กร 3) บรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) การมีส่วนร่วม 5) ทีมจัดการความรู้ 6) เทคโนโลยี และ 7) เครือข่ายความรู้ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน มีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันและกัน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคลากรผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายของเครือข่ายผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้ของ วิจารณ์ พานิช (2548, น. 105-122) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ความรู้ 2) การสร้างทีมจัดการความรู้ขององค์กร 3) สร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเข้มข้นในกลุ่มพนักงานระดับล่าง 4) สร้างเครือข่ายความรู้กับโลกภายนอก เพื่อรับรู้และตรวจสอบความก้าวหน้าของความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่าย และการเชื่อมโยงสังคมความรู้ 5) การสร้างวัฒนธรรมแนวราบ มีการสื่อสารอย่างอิสระทุกทิศทาง และ 6) การประเมินผลการดำเนินการจัดการความรู้เพื่อติดตาม (Monitor) กระบวนการจัดการความรู้ว่าได้ดำเนินการอย่างเหมาะสมหรือไม่ และการประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบของการดำเนินการจัดการความรู้

3. จากผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการทดลองมีความพึงพอใจในกระบวนการจัดการความรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสื่อเพื่อเด็กและเยาวชน ความตระหนักในผลกระทบของสื่อที่มีต่อเด็กและเยาวชนสูงกว่าก่อนการทดลอง มีพฤติกรรมเท่าทันสื่อในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะในขั้นตอนการทดลองใช้ มีการใช้เครื่องมือวิจัยเพื่อวัดผลประสิทธิภาพและประสิทธิผลของแผนปฏิบัติการจัดการความรู้ที่หลากหลาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดการเรียนรู้ (Learning) ของเด็กและเยาวชน โดยใช้แบบวัดความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับสื่อก่อนการทดลอง จากนั้นทำการเปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังการทดลอง ซึ่งพบว่า เด็กและเยาวชนมีความรู้หลังการทดลองเพิ่มมากขึ้น การวัดความพึงพอใจ (Satisfaction) โดยการประเมินความพึงพอใจหลังการทดลองใช้แผนปฏิบัติการจัดการความรู้ ซึ่งพบว่า เด็กและเยาวชนมีความพึงพอใจในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านวิทยากร ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ ยังมีการประเมินและติดตามผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมรู้เท่าทันสื่อของเด็กและเยาวชน และการประเมินความสามารถในการจัดการความรู้ของทีมจัดการความรู้ ภายหลังการทดลองใช้ 2 เดือน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวม เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมาก และความสามารถในการจัดการความรู้ของทีมจัดการความรู้อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน จากกระบวนการ ขั้นตอนและเครื่องมือในการทดลอง

ใช้รูปแบบการจัดการความรู้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของการทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ที่พัฒนาขึ้น

4. จากผลการประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ที่พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือเป็นรูปแบบการจัดการความรู้ที่มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ มีความเป็นประโยชน์ และมีความถูกต้องครอบคลุมในระดับมากที่สุด ที่ผลการประเมินรูปแบบเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าในกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือได้ใช้ขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน โดยมีการหาข้อมูลพื้นฐานในวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อหาข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ นอกจากนี้ในการสร้างรูปแบบนั้นยังมีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่ายมาร่วมกันสร้างรูปแบบ และหลังจากการสร้างรูปแบบเรียบร้อยแล้วยังมีการตรวจสอบรูปแบบ โดยนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องรูปแบบและการจัดการความรู้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นจะนำไปสู่ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชน ซึ่งผลการทดลองพบว่าแผนปฏิบัติการจัดการความรู้ใช้ได้ และมีการนำผลมาปรับปรุงเล็กน้อย ดังนั้นจึงทำให้ผลการประเมินรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ผลการประเมินทั้งด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องครอบคลุมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งขั้นตอนของการวิจัยดังกล่าวมีหลักการสอดคล้องกับแนวคิดของรัตนะ บัวสนธ์ (2551, น. 2) ที่ได้นำเสนอกระบวนการวิจัยและพัฒนาและกล่าวว่าการวิจัยและพัฒนาประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ดำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาหรือความต้องการ ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบ สร้างและประเมินนวัตกรรม ขั้นตอนที่ 3 การนำนวัตกรรมไปทดลองใช้ ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงนวัตกรรม และขั้นตอนที่ 5 การเผยแพร่นวัตกรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผู้บริหารเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ควรกำหนดให้รูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือเป็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือทั้ง 9 จังหวัดเพื่อสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันของผู้บริหาร ผู้นำกลุ่ม องค์กร เจ้าหน้าที่ และอาสาสมัคร

2. ผู้นำองค์กรภาคีเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือทั้ง 26 องค์กร ควรนำรูปแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ไปใช้เป็นในการจัดทำแผนการจัดการ

ความรู้ (KM Plan) ในองค์กรของตน ซึ่งจะทำให้ได้แนวทางการจัดการความรู้มีความสอดคล้องกับบริบทการทำงานขององค์กร และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ของเครือข่าย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในหัวข้อที่สอดคล้องกับความต้องการของเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาหลักสูตรหรือแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อพัฒนาสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังสื่อในชุมชน หรือเพื่อพัฒนาการผลิตสื่อสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชนเป็นต้น
2. ควรมีวิจัยเกี่ยวกับการถอดบทเรียน และการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ
3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

เอกสารอ้างอิง

- เครือข่ายสื่อเด็ก เยาวชนและครอบครัวภาคเหนือ. (2556). รายงานสรุปผลยุทธศาสตร์ โครงสร้างและแผนงานเครือข่ายสื่อเด็กเยาวชนและครอบครัวภาคเหนือ. เอกสารการประชุมเครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ. ระหว่างวันที่ 8 – 9 มกราคม 2556 ณ บ้านสวนอิมคอบริสอร์ท จังหวัดเชียงใหม่.
- บุญส่ง หาญพานิช. (2546). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2551). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิจารณ์พานิช. (2548). การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ศูนย์ประสานงานสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ. (2553). รายงานการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์โครงการเสริมสร้างกลไกสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ ปี 3 พ.ศ. 2553. รายงานการดำเนินงานโครงการเสริมสร้างกลไกสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือเชียงใหม่.
- Cumming, T.G., & Worley, C.G. (2001). *Organization development & change*. (7th ed.). Australia: South Western College.
- Nonaka, & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge creating company: How Japanese companies create the dynamic of innovation*. Oxford: Oxford University Press.
- Wiig, K. (1993). *Knowledge management foundations*. Arlington TX: Schema Press.
